

Laiškai, gyvenimo palydovai ir liudininkai

Letters, Life Companions and Witnesses

SOLVEIGA DAUGIRDAITĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

<https://ror.org/05ogfgn67>

solveiga.daugirdaite@liti.lt

<https://orcid.org/0000-0002-9709-9208>

Janinos Degutytės laiškynas, 2025. Sudarė Giedrė Šmitienė, kn. 1: *Nemilės šešėly*: susirašinėjimas su motina Janina Degutiene, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 303 [1] p., ISBN 978-609-425-408-6;

kn. 2: *Tveriantis ryšys*: susirašinėjimas su Bronislava Jacevičiūte-Jėčiūte, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 384 [1] p., ISBN 978-609-425-410-9;

kn. 3: *Draugystė laiškais*: susirašinėjimas su Lena Rapaliene, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 273 [1] p., ISBN 978-609-425-409-3.

Daugelis mokslinių leidinių informacinio triukšmo laikais nesulaukia tokio dėmesio, kokio nusipelno. Todėl kolegiskai džiugu, kad trejetas Giedrės Šmitienės parengto Janinos Degutytės laiškyno knygų jau yra sulaukusios ir mokslininkų, kritikų (Žydronės Kolevinskienės, Rasos Navickaitės, Virginijos Kulvinskaitės, Giedrės Kazlauskaitės) vertinimų, ir platesnės skaitytojų auditorijos dėmesio – „Metų knygos rinkimuose“ jos nominuotos negrožinių knygų kategorijoje.

Nors patirtis sako, kad pasaulis nėra ir gal nėra neturi būti teisingas, faktas, kad knygos netapo tik eilute mokslo produkcijos ataskaitose, džiugina dar ir todėl, jog primena, kiek laiko trunka panašūs darbai. Nors pratarmėje nenurodyta darbo, tapusio šiais trimis aptariamais tomiais, pradžia, tačiau galima suprasti,

Received: 29/04/2026 **Accepted:** 18/05/2026

Copyright © 2026 Solveiga Daugirdaitė. Published by the Institute of Lithuanian Literature and Folklore Press. This is an Open Access article distributed under the terms of Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

kad jis truko apie dvidešimt metų (Šmitienė, Jonutytė 2025: 10–11). Pirmoji aiški data – 2009 m., kai Aistė Birgerė inicijavo Lietuvos mokslo ir studijų fondo finansuotą tyrimą, kuriam vadovavo literatūrologė ir etnologė Giedrė Šmitienė. Jame taip pat dalyvavo tekstologė Jurgita Žana Raškevičiūtė, tuo metu rengusi savo disertaciją iš Degutytės („Janinos Degutytės pasaulėvaizdis: poezija, laišškai, autobiografiniai tekstai“, Vilniaus universitetas, 2012). Jau iki tol Birgerė tyrė visą Degutytės laiškyną, saugomą Maironio lietuvių literatūros muziejuje; Šmitienė nurodo, kad jos pirmtakė „išskyrė pagrindines adresates, suprato kasdienį šio laiškyno pobūdį ir įvairialypę socialinę, antropologinę, literatūrologinę vertę“ (Šmitienė 2025: 11)¹. Ši citata atskleidžia net tik Birgerės, nebetęsusios mokslinės veiklos, nuopelnus pradiniam šio sumanymo etape, bet ir Šmitienės etines nuostatas – įvardyti, įvertinti kolegės darbą. Kai mokslo politika mokslą vis labiau verčia trumpalaikių projektų ir greitų rezultatų fabrikėliu, šio darbo užmojis ir laiko sąnaudos leidžia neprarasti orientyrų: yra darbų, kuriems reikia laiko, galimybės atsitraukti, grįžti, pildyti (Šmitienės terminu, tankinti) antropologinį tyrimą.

Turėjau progos matyti šio darbo raidą – buvau minėtojo 2009 m. projekto konsultantė. Tuomet, pirmą kartą susidūrus su Degutytės laiškais, nustebino jų buitiskumas. Buvo aišku, kad vien tekstologinio parengimo tokiai korespondencijai publikuoti nepakanka, ir ne todėl, kad buitį nederėtų prie pakylėto nuo žemės rūpesčių rašytojo sampratos. Kad ir kieno rašyti būtų laišškai, tokie jų pluoštai apie kasdienius rūpesčius domintų gal tik specifiškai tuo laikotarpiu besidominčius tyrėjus.

Spėju, kad tyrimas ilgokai užtruko bent iš dalies dėl to, kad mokslininkei prireikė rasti teorinį pagrindą, į kurį atsispyrus publikacijoje išryškėtų ne tik buitinis sovietmečio gyvenimo pamušalas, bet ir kūryba, žmonių likimai, jų ryšiai. Pasirinktą metodą – antropologinį tyrimą – laikyčiau svarbiausiu parengėjos atradimu, kuris legitimuoja ir pagrindžia šių laiškų (kartais – tik buitinių raštelių) publikavimą. Daugiausia kasdieniais reikalais persmelktas susirašinėjimas išsamių parengėjos straipsnių, įvadų, komentarų dėka tampa tarybinių žmonių kelių dešimtmečių gyvenimo vaizdu, galingo prožektoriaus šviesos išplėstu iš užmaršties tamsos. Tai, kad Janina Degutytė buvo poetė, turbūt yra svarbiausia priežastis, kad tie laišškai ir rašteliai buvo surinkti ir išsaugoti: poetas sovietmečiu

1 Toliau šioje recenzijoje Janinos Degutytės laiškyno tomai žymimi santrumpomis *JDL1*, *JDL2*, *JDL3*.

reiškė ne šiaip tam tikros, kad ir žmonių gerbiamos bei valdžios dosniai remiamos, profesijos atstovą. Daugeliu atvejų skaitytojams jis buvo ir tam tikras moralinis autoritetas, tautos dvasios palaikytojas, visuotinesnių emocijų bei minčių reiškėjas – ne tik gerbiamas, bet ir mylimas. Bronė Jacevičiūtė–Jėčiūtė taip pat priklausė šiam ypatingam menininkų sluoksniui – buvo tapytoja tuo laiku, kai tapyboje dominavo vyrai, sėkmingai daugelį metų dėstė Vilniaus dailės institute, Tapybos katedroje, kuri iki pat paskutinių laikų buvo vyrų darbovietė². Degutytės ir Jacevičiūtės–Jėčiūtės susirašinėjimo, kaip dviejų „iškilių asmenybių“ bendravimo atspindžio, publikacija tarsi ir nereikalautų pagrindimo – tikėjimas romantiniu genijumi, tebegyvuojantis kad ir ne visai grynu pavidalu, išsaugojo įsitikinimą, kad menininkų egodokumentuose slypi kažkas reikšmingesnio nei „paprastų žmonių“. Ir čia sudarytojai pasitarnauja antropologinė prieiga – Degutytės laiškytas pateikiamas kaip visų žmonių, paprastų ir „nepaprastų“, susirašinėjimas. Taip atsiskleidžia tikrovės audinys, sudėtingi ryšiai, kuriems apibūdinti tinka vienas iš populiarių lietuvių kalbos naujadarų – tinklaveika³.

Tinklaveika tampa svarbia sąvoka ne tik istorijai, bet ir literatūros raidai suprasti. Nors rašytojo darbas yra vienišas, literatūros sklaida neįmanoma be daugelio kitų dalyvių (kritikų, leidėjų, recenzentų, redaktorių ir t. t.). Kai besiformuojanti feministinė kritika siekė išryškinti moterų vaidmenį literatūroje, ragino prisiminti šį literatūros skruzdžių darbininkų indėlį (tradiciškai rašytojas būdavo vyras, o tyliosios darbininkės – moterys). Neretai rašytojus supa ir savotiškos palaikymo komandos – neinstitucionalizuotos draugų, patarėjų, skaitytojų, gerbėjų grupės. Kadangi Degutytei teko gyventi tarybiniais laikais, kai nuolatos stigo būtinų prekių ir paslaugų, šalia įprastų rašytojo aplinkos sąitų prisidėjo ir buities rūpesčių tinklaveika. Tačiau iš dabar publikuotos egodokumentikos atrodo, kad tai galiojo tik moterims, sovietmečiu nešusioms kasdienės buities našą. Šiame kontekste minėtina ir jau publikuota Aldonos Liobytės korespondencija. Šios rašytojos laiškuose, daug plačiau negu Degutytės, atsi-

2 Tikėtina, kad „vyriška“ Jacevičiūtės–Jėčiūtės laikysena, net aprangos stilius padėjo jai integruotis į vyrišką tapytojų pasaulį. Vis dėlto jos veiklą ir kūrybą ištiko moteriškas likimas: užmarštis. Nors ji buvo Stasio Eidrigėvičiaus diplominio darbo vadovė (plačiau žr.: *JDL2* 298–300), jo kūrybinėje biografijoje liko beveik neminima; *Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje* nurodoma, kad 1973 m. Dailės institutą baigęs Eidrigėvičius – Jono Švažo mokinys (<https://www.vle.lt/straipsnis/stasys-eidrigевичius/>).

3 Ryškus šio naujadarų vartosenos pavyzdys yra Ainės Ramonaitės ir Jūratės Kavaliauskaitės veikalo *Sąjūdžio ištakų beieškant: nepaklusniųjų tinklaveikos galia* (2011) pavadinimas.

skleidžia jos visuomeniška prigimtis, organizaciniai gebėjimai, intelektualiniai siekiai, nuolat dalijamasi kultūros ir visuomenės gyvenimo naujienomis, kuriami veiklos planai, tačiau prasimuša ir panašūs rūpesčiai, prašymai paieškoti parduotuvėse, nupirkti. Abiejų rašytojų korespondencijoje tokiais reikalais daugiausia bendraujama su moterimis. Degutytės laiškinas šiuo požiūriu yra lobis sovietmečio tyrėjams.

Degutytės poezija pradėjo trauktis iš literatūros centro dar jai gyvai esant, o po jos mirties yra gerokai primiršta, kaip ir daugelio kitų jos kartos poetų, juoba kad ir pati literatūra bei poezija tapo nišine kultūros sritimi. Mirusios prieš pat Kovo 11-ąją Degutytės kūryba nesunkiai galėjo ir likti aname laike, tačiau nutiko priešingai, ir tai yra vienas jos kūrybinės biografijos, tebesitęsiančios iki dabar, paradoksų. Vienas tų paradoksų, kad asmeninis poetės gyvenimas skaitytojams atsivėrė tik jai mirus. Atsakymų į Viktorijos Daujotytės klausimus ir nebaigtos autobiografijos publikacija 1996 m. tapo viena reikšmingiausių to dešimtmečio knygų, atvėrusi sunkias vaikystės patirtis, atskleidusi motinystės tragizmą. Degutytė, dėl sveikatos ir būdo ypatybių palyginti mažai reiškusi viešumoje, galbūt ir sąmoningai saugojusi savo privatumą, *Atsakymais* pasirodė visiškai kitokia – ne šiaip atvėrė asmenines traumas, o sugriovė vieną didžiausių kultūrinių mitų (besąlyginės motinos meilės) ir tabu. Besiformuojančios lietuviškos motinystės studijos turėjo nepranokstamų, kad ir kaip žiauriai tai skamba žinant juos įkvėpusius įvykius, tekstų analizei.

Dar po 20 metų paskelbtas poetės susirašinėjimas su motina (pirmoji laiškinų knyga) baigiamas ištraukomis iš nebaigtos Degutytės autobiografijos. Toks sudarytojos žingsnis suprantamas, nes pats susirašinėjimas neatsiskleidžia Degutytės vaikystėje išgyventų patirčių. Kaip įvade nurodo Šmitienė, „pagrindinis rašymo motinai bruožas – neatsiskleidimas, nepasisakymas ir nepaklausimas“ (Šmitienė 2025: 26). Veikiausiai tai ne tik laiškų, bet ir santykio su motina bruožas: skausminga poetės vaikystės patirtis bendraujant su motina nebuvo minima; nėra duomenų, kad Degutytė būtų bandžiusi aiškintis, kalbėtis su motina apie šios žiauraus elgesio su vienintele savo dukra priežastis. Žuvus tėvui prisiimta atsakomybė už motiną⁴, t. y. parentifikacija vadinamas santykis, kai vaikas prisiima atsakomybę už suaugusį, neabejotinai paveikė Degutytės asmenybę, tačiau laiškai draugėms atskleidžia, jog suaugusi ji sugebėjo nustatyti santykių

4 „Buvau keturiolikos metų. Kai motina paklausė, kas dabar uždirbs pinigų, visai rimtai prisiėmiau visą šeimos galvos atsakomybę ir atsakiau: „Aš““ (Degutytė 2025: 278).

ribas (nesutiko gyventi kartu su motina, nors ja rūpinosi ir išlaikė). Kita vertus, susirašinėjimas parodo ir kitokį, švelnesnį ir net graudesnį motinos veidą: ji didžiavosi dukros pasiekimais, buvo dėkinga jai už rūpestį, stengėsi prisidėti prie buities darbų, nusiųsti jai į Vilnių pagamintų skanėstų. Be to, susirašinėjimas atskleidžia ir motinos patiriamus psichologinius sunkumus, galbūt ligą (alkoholizmas galėjo būti ir jos priežastis, ir padarinys). Violeta Švaikovskaja, išvertusi Degutienės laiškus į lietuvių kalbą, pabrėžia, kad Degutienė, kalbėjusi Kauno lenkų tarme, rašyti lenkiškai nemokėjo, buvo lankiusi tik rusišką pradžios mokyklą, „[T]aigi jai teko nelengva užduotis – sukurti mintims dėstyti tinkamą rašytinį lenkų kalbos variantą“ (Švaikovskaja 2025: 33). Degutytei nebuvo sunku suprasti jos mintis, bet motinos gyvenimas dukrai išliko nesuprastas, toks jis lieka ir skaitytojams. Daugelio tos kartos žmonių tėvai buvo prasčiau išsilavinę, bet tai netrukdyti jiems emociškai šiltai bendrauti su vaikais. Tačiau faktas, kad, kaip teigia Šmitienė, žinomos tik ikikarinės Janinos Degutienės nuotraukos (juk turėjo būti bent jau dokumentams skirtų), galėtų būti dar vienas netiesioginis liudijimas, kad dukra jai niekuomet taip ir neatleido – neišsaugojo, nenorėjo turėti atvaizdų, neparagino nusifotografuoti? Raminta Antanaitienė prisimena savo nuostabą, kad, užėjusi į salę, kur buvo pašarvota Degutienė, joje terado Degutytę ir Jacevičiūtę (*JDL* 265–267), mini jų „nuostabą, vienatvę“, tarsi jos būtų visų apleistos. Tačiau gyvenime Degutytę supo jai talkinę, ja besirūpinę žmonės, bičiuliai, tad neįmanoma patikėti, kad jie, gavę žinią, nebūtų susirinkę palaikyti poetės. Motinos mirtis, kaip ir jos gyvenimas, tarsi liko už suaugusios Degutytės užsibrėžtos emocinio atstumo ribos. Laidotuvių dienomis rašyti eilėraščiai, skelbiami laiškyne, fiksuoja Degutytės bandymą sugrįžti prie motinos gyvenimo istorijos, jų dviejų santykių temos, tačiau tik dar už maždaug šešeto metų, suprasdama besibaigiant savo gyvenimą, pradėtoje autobiografijoje ji išdrįso papasakoti savo vaikystės, paauglystės istoriją, taip į lietuvių kultūrą įrašydama ir savo ypatingąją motiną.

Kitas su Degutytės palikimu susijęs paradoksas tas, jog poetė, tvirtinusi „[M]an nereikia gyvenimo mezgimui“ (Daujotytė 1984: 26–27), šio laiškyne dėka atsiskleidžia kaip labai buitiskas žmogus, paskendęs ne tik rūpesčiuose dėl savo sveikatos (vaistai, ligoninės, savigyda, sveika gyvensena ir mityba...), ką jos, ligų maišo, atveju galima suprasti, bet ir sava bei svetima buitimi. Nors atspindėtas kasdienybės reikalų ir darbų tirštumas yra viso laiškyne bruožas, trečioji knyga, *Draugystė laiškais*, gali tapti išbandymu skaitytojui, ieškančiam

poetų pasaulio gelmių. Tačiau gali tapti ir neįkainojimu istorijos šaltiniu antakalniečių bendruomenės nariams, besidomintiems savojo rajono istorija, arba Mazgeliškio, Jacevičiūtės-Jėčiūtės tėviškės, žmonėms, arba sovietmečio medicinos istorijos tyėjams; net alternatyviosios medicinos, savigydos, maisto ruošimo, įskaitant konservavimą, daržininkystės... Trečiojoje laiško knygoje daugiausia veikėjų, jų likimų ir tarpusavio ryšių, skaitytojas panardinamas į sovietinę žmogiškąją komediją, kurioje susipynę kaimiečių ir Vilniaus elito, senų ir jaunų, idėjinų komunistų ir buožių šeimų likimai. Parengėja nuderbo milžinišką darbą rašydama komentarus ir paaiškinimus, įvedančius į daugelį su Degutyte ir jos aplinka susijusių sovietmečio tikrovės sričių. Į knygą įtrauktas ne tik, kaip skelbia paantraštė, Degutytės susirašinėjimas su Lena Rapaliene, bet ir bendri Degutytės bei Jacevičiūtės-Jėčiūtės ir tik pastarosios laišškai, taip pat pokalbiai su Rapaliene, kitų žmonių atsiminimai. Šmitienė nurodo, kad galimybė kalbėtis su Rapaliene „apie rašymo situacijas, apie minimus įvykius, bet labiausiai – apie susirašinėjimo metu vykusį gyvenimą leido suprasti paskirus minimus dalykus, ryšių mezgimo būdus, permąstyti sovietmečiui būdingas kasdienio bendravimo situacijas ir formas“ (susirašinėjimas su Lena Rapaliene, *JDL3* 7). Todėl buvo pasirinkta etnografinė tyrimų prieiga, leidusi įtraukti pasakojimus kaip reikšmingą šios knygos šaltinį. Nors, kaip minėta, ši laiško knyga ypač gausi buities ar, teisingiau, bendravimo per buitį, ji atskleidžia ir dabar jau stebinančius žmonių santykius. Pavadinimas *Draugystė laiškais* yra kiek klaidinantis – bendrauta ir laiškais, bet daug dažniau – gyvai. Gydytoja Lena Rapalienė – tik kaimynė (vėliau, Degutytei išsikėlus į rašytojų namą Antakalnio g. 8, – buvusi kaimynė), susidraugavusi su Degutyte bei Jacevičiūte-Jėčiūte ir tris dešimtmečius kartu su vyru globojusi poetę. To bendravimo detalės įspūdingos: Rapalienė ne tik padėjo kaip gydytoja, bet ir pavasarį, Degutytei su Jacevičiūte-Jėčiūte ruošiantis vasaroti Mazgeliškyje, su vyru vyko ten nuplauti langų, sukasti lysvių, prižiūrėjo Vilniuje likusį butą. Savo ruožtu Degutyte mylėjo jos vaikus ir rūpinosi jais (tėvams išvykus į kelionę, pasiėmė jų sūnelį pabūti Mazgeliškyje), tad atrodo, kad kaimynai gyveno kaip utopinė tobulos ateities ar pirmykštė bendruomenė, kur kiekvienas nesavanaudiškai stengėsi dėl kito, tačiau ir išgyventi atšiaurioomis sąlygomis galėjo tik drauge, pasikliaudami dar kitais ryšių tinklais⁵. Šiame bendravime atsiskleidė ir motiniška, mylinti vaikus Degutytės prigimtis. Dar

5 Vienos iš ankstyvųjų tyrimo publikacijų pavadinimas tokį santykių variantą ir siūlo: Birgerė, Šmitienė 2008: 3.

išryškėja tarsi atsitiktinumas: Degutytė, išgyvenusi dėl ankstyvos mylimo tėvo netekties, gerai sutarė su draugijų Jacevičiūtės-Jėčiūtės, Danutės Venclovaitės tėvais – taip sutapo, kad šie, likę našliais, gyveno pas savo dukras. Nors atsiminimų autoriai apie Degutytę atsiliepia pagarbiai, net adoruodami, atleisdami mylimai poetei silpnybes, buitiniuose Degutytės laiškeliuose Rapalienei prasimuša poetės dirglumas, smulkmeniškumas⁶. Santykių dinamiką lėmė Degutytės, kaip gerbiamos poetės, statusas: sunkiai sergančio žmogaus užaštrėjusias reakcijas sugerdavo Rapalienės nuolaidumas ir medikės nuovoka⁷.

Atrodo, kad Degutytės susirašinėjimas su tapytoja Brone Jacevičiūte-Jėčiūte, tikriau sakant, jūdviejų santykis ir draugystė kelia daugiausia ažiotažo ir iš dalies taip prisideda prie laiško žinomumo. Pastangos pristatyti šias moteris kaip LGBT pionieres nėra naujas – Kanados rašytoja Julija Šukys, nepateikdama jokių argumentų, 2012 m. išleistoje knygoje yra teigusi: „Žinome, kad [...] poetė Degutytė atvirai gyveno kaip lesbietė“ (Šukys 2012: 193)⁸. Rasa Navickaitė taip pat neabejoja, kad „tritomis ‚Janinos Degutytės laiškytas‘ visų pirma yra didžiulis įvykis Lietuvos kreivosios (*queer*) istorijos tyrimų srityje, nors knyga taip ir nepristatoma“ (Navickaitė 2026: 16). Recenzentės nuomone, laiškuose galima matyti „tik dvi artimas drauges“ arba „galima leisti sau skaityti atsimerkus ir pamatyti labai intymų ryšį, iš pradžių emociškai audringą, o ilgainiui – tvaresnį už daugelį santuokų“ (*ibid.*). Išeitų, kad Šmitienė, kone du dešimtmečius dirbdama prie šių dokumentų, skaitė užsimerkusi ir nematė akivaizdžių dalykų. Laikyčiausi nuomonės, kad, priešingai, laiško parengimas ir komentarai liudija itin korektišką požiūrį – vertinimą korespondenčių gyvenamojo meto kategorijomis. Degutytės ir Jacevičiūtės-Jėčiūtės pasirinkimas nedalyvauti konkurencinėje kovoje dėl vyrų nebuvo išimtinis to meto visuomenėje. Laiškuose atsispindinti jausmų gama, įskaitant „įsimylėjimą“, dešimtmečius trukęs rūpestis telpa draugystės kategorijoje. Kartu verta atkreipti dėmesį, kad net ir žodžiai „draugė“, „draugas“ yra įgiję kitą prasmę nei gyvenant Degutytei (anuomet jis nereiškė sugyventinio ar seksualinio partnerio), o epitetas „intymus“ ir dabar reiškia visų

6 Pavyzdys: „Reikia pažiūrėt spinteles, spintą-lentyną priešais tualetą. Palikti ant stalo – tai reiškia netvarkingai pamesti. Reikėjo *padėti*, o ne palikti bet kur, ir *pasakyti*, kad palieki.“ Janina Degutytė – Lenai Rapalienei 1986 09 27, iš Mazgeliškių – į Vilnių, in: *JDL3*: 221.

7 „Aš niekad neįsisižeidžiu. [...] Kaip sakydavo, man ant galvos kad ir šika, o aš su šypsena einu.“ Giedrės Šmitienės pokalbis su Lena Rapaliene, 2022 10 12, in: *JDL3*: 221.

8 Nei Šukys knyga, nei lietuviškas vertimas (2016) didesnių diskusijų Lietuvoje šiuo klausimu nesukėlė.

pirma artimą ir asmenišką ryšį, koks ir buvo jų bendravimas. Apskritai gali būti, kad dalis nesusikalbėjimo čia kyla dėl skirtingai suprantamų žodžių ir terminų. Šiuo požiūriu parengėjos pasirinkimas atgaline data nesiūlyti šiuolaikinių apibrėžčių yra pagrįsta ir išmintinga išeitis, neužkertanti kelio skaitytojų interpretacijoms. Istoriskai korektiškos interpretacijos pavyzdys galėtų būti amerikiečių istorikės Carroll Smith-Rosenberg pozicija, pasiūlyta klasika tapusiame straipsnyje apie moterų ryšius XIX a. Taigi seniai, labai seniai, kai moterų studijos dar tik formavosi, Smith-Rosenberg pasipriešino tam, kaip istorikai, paveikti Freudo *libido* teorijos, ankstesnių laikų santykius aptaria beveik išimtinai individualios psichoseksualinės raidos kontekste, ir pasiūlė kitokį „požiūrį į moterų draugystes – tokį, kuris jas vertintų kultūrinėje ir socialinėje aplinkoje, o ne vien tik iš individualios psichoseksualinės perspektyvos“ (Smith-Rosenberg 1975: 2):

Esminis klausimas yra ne tai, ar šios moterys turėjo lytinį kontaktą ir todėl gali būti apibūdintos kaip heteroseksualios ar homoseksualios. XX amžiaus tendencija vertinti žmogaus meilę ir seksualumą dichotomiškame nukrypimo ir normalumo, lytinio potraukio ir platoniškos meilės pasaulyje yra svetima XIX amžiaus jausmams ir požiūriams ir iš esmės iškreipia šių moterų emocinio ryšio pobūdį (Smith-Rosenberg 1975: 8).

Turbūt nebūtų pritempta laikyti, kad Lietuvoje buvo vėluojama šimtmetį – nors pagal gyvenamąjį laiką Degutytė Vakaruose priklausytų viltingajam „feminisčių būgnų ir švilpynių“ metui, savo pažiūromis jam nepriklauso dar ir todėl, kad nei iš kūrybos, nei iš egodokumentikos nematyti išsilaisvinimo iš stereotipų įkarščio, savojo kūno, seksualumo atradimo. Na o poezijos interpretacija, kad ir kokia originali, visada yra tik viena iš daugelio įmanomų, ir grožinė kūryba nėra pakankamas argumentas daryti išvadas apie realų autorės gyvenimą.

Man šiame dviejų moterų ryšyje ypatinga atrodo abipusė pagarba viena kitos darbui, tikėjimas viena kitos talentu. Jacevičiūtė–Jėčiūtė paauglystėje sutiko ypatingą moterį – savo mokytoją Salomėją Nėrį, žymiausią to meto poetę. Degutytė ji matė kaip savotišką Nėries inkarnaciją – tokio būta pirminio impulso. Degutytė, nuo vaikystės buvusi motina savo motinai, Jacevičiūtės–Jėčiūtės asmenyje rado ir neturėtą motiną, kuri besąlygiškai myli ir rūpinasi. Abiem jų talentas ir darbas tapo bilietu į ekonominį savarankiškumą bei statusą visuomenėje, kurį brangino ir kuriuo naudojosi; jos, o ne dvigubu krūviu, darbe ir

namuose, dirbusios šeimos moterys buvo ištis emancipuotos. Paradoksas, kad pernelyg didelis tarpasmeninių santykių sureikšminimas grąžina prie patriarchalinių stereotipų – moterų siejimo su privačia sfera, jausmais, t. y. ten, nuo ko prasidėjo moterų kova už savo pilietines bei asmenines teises.

Kuo gi pabaigti šiuos svarstymus? Jie negali būti baigti, kol nepasirodė tolesni Janinos Degutytės laiškyno tomai.

LITERATŪRA

- Birgerė Aistė, Šmitienė Giedrė 2008. „„Gyvenom kaip viena šeima.“ Su dailininke Bronislava Jacevičiūtė–Jėčiūte ir gydytoja Lena Rapaliene kalbasi Aistė Birgerė ir Giedrė Šmitienė“, parengė Aistė Birgerė, *Šiaurės Atėnai*, 2008 07 04, 3–4.
- Daujotytė Viktorija 1984. *Janina Degutytė: Gyvenimo ir kūrybos apybraiža*, Vilnius: Vaga.
- Degutytė Janina 2025. „Iš „Nebaigtos autobiografijos““. 1989–(~08–09)“, in: *Nemilės šešėly: Janinos Degutytės laiškynas: susirašinėjimas su motina Janina Degutiene*, parengė Giedrė Šmitienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 274–280.
- Navickaitė Rasa 2026. „Gyvenimo draugės ir kiti eufemizmai“, *Literatūra ir menas*, 2026 03 13, 16–20.
- Smith-Rosenberg Carroll 1975. „The Female World of Love and Ritual: Relations between Women in Nineteenth-Century America“, *Signs*, t. 1, Nr. 1, 1–29.
- Šmitienė Giedrė, Jonutytė Jurga 2025. „Degutytės laiškai. Antropologinė prieiga. Metodologinis įvadas“, in: *Nemilės šešėly: Janinos Degutytės laiškynas: susirašinėjimas su motina Janina Degutiene*, parengė Giedrė Šmitienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 7–20.
- Šmitienė Giedrė 2025. „Jau dvi savaitės nuo laiško praėjo, tai rašau, kad nesirūpintum“, in: *Nemilės šešėly: Janinos Degutytės laiškynas: susirašinėjimas su motina Janina Degutiene*, parengė Giedrė Šmitienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 25–31.
- Šukys Julija 2012. *Epistolophilia: Writing the Life of Ona Šimaitė*, Lincoln: University of Nebraska Press.
- Švaikovskaja Violeta 2025. „Apie Janinos Degutienės laiškų kalbos ypatybes“, in: *Nemilės šešėly: Janinos Degutytės laiškynas: susirašinėjimas su motina Janina Degutiene*, parengė Giedrė Šmitienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 33–36.